

*Чміль А. І.,
Загорний М. П.
м. Донецьк*

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Стаття повідомляє про модель інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ, яка розроблена її авторами. На основі цієї моделі можуть будуватися моделі розвитку інформаційної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ у системі підвищення кваліфікації.

***Ключові слова:** професійна компетентність, професійна компетентність педагога, інформаційна компетентність педагогічного працівника.*

Постановка проблеми

Сучасна освіта зазнає змістовних змін з метою забезпечення її відповідності запитам суспільства періоду інформатизації та глобальної масової комунікації. Зокрема, відбувається ревізія фундаментальних засад освітньої парадигми з позицій компетентнісного підходу, в рамках якого сутністю навчання стає розвиток здатності особистості до самостійного вирішення проблем у різних сферах і видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого стає і власний досвід тих, хто навчається. У системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) зростання рівня професійної компетентності є одним з основних показників результативності післядипломної освіти як у курсовий, так і в міжкурсний періоди.

Соціальний, економічний, технологічний та інформаційний розвиток суспільства і пов'язані з ним підвищені вимоги до підготовки кваліфікованих робітників зумовлюють потребу формування нового типу педагога професійно-технічної школи. Унаслідок цього виникає необхідність розробки узагальненого уявлення про професійну компетентність педагога професійно-технічного навчального закладу, зміст якого залежить від особливостей діяльності педагога саме професійної школи, а не педагога взагалі. Інакше кажучи, універсальні уявлення про професійну компетентність педагогічних працівників фактично втрачають практичний сенс, тоді як великої актуальності набувають конкретизовані уявлення про професійну компетентність педагогічного працівника певної освітньої галузі.

Уявлення про професійну компетентність педагогічного працівника ПТНЗ є представленням образу сучасного фахівця, суб'єкта гуманістично орієнтованої освіти, який має професійні знання, уміння та навички, ефективно оперує методами, засобами й технологіями навчання, а також є свідомим носієм позитивних цінностей, ідеалів і взагалі — цілісної професійної культури.

Уявлення про професійну компетентність педагога професійно-технічної школи має бути узагальненим взірцем професіонала, декларативною репрезентацією змісту сьогоденної та перспективної діяльності фахівця, яка відповідає вимогам особистісно-діяльній парадигми освіти.

Уявлення про професійну компетентність педагога професійно-технічної школи повинне бути прогностичним та має належати до класу інфологічних моделей (моде-

лей розвитку), які описують діяльність і розвиток ідеального фахівця, тобто такого, яким він повинен бути для певних суспільно-економічних умов у межах конкретного історичного періоду часу.

Розробки важливих аспектів уявлень про професійну компетентність вчителів загальноосвітніх шкіл, викладачів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання ПТНЗ відображені в дослідженнях Є. Смірної, Н. Кузьміної, Н. Тализіної, В. Маркелової, А. Беляєвої, В. Безрукової, М. Лазарева, Н. Ничкало, Г. Балла, Р. Шакурова, Н. Мартинович, О. Коваленко, В. Олійника, Т. Дмитренко, А. Нікуліної, С. Гончаренко, О. Белової, І. Васильєва, І. Зязюна, В. Семиченко, В. Симонова та інших.

Професійна компетентність педагогічного працівника ПТНЗ є багатокомпонентною системою, у структурі якої особливо слід виділити інформаційну компетентність. Виділення інформаційної компетентності як окремої складової професійної компетентності обумовлено активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всіх сферах діяльності людини, зокрема й у сфері професійної діяльності педагога ПТНЗ.

Інформаційна компетентність заслуговує на особливу увагу тому, що саме вона дає змогу особистості бути сучасною, активно діяти в професійному середовищі, використовувати найновітніші досягнення техніки й технології у своїй професійній діяльності. Майже всі науковці виділяють інформаційну компетентність як обов'язкову складову професійної компетентності педагога. Важливість формування інформаційної компетентності педагогів, створення неперервної системи підвищення кваліфікації педагогів в галузі ІКТ чітко відображено в Міжнародній програмі ЮНЕСКО «Інформація для всіх», оскільки саме від педагогів залежить розвиток інформаційної культури всіх членів суспільства.

Отже, однією з основних завдань системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ є розвиток інформаційної компетентності слухачів курсів підвищення кваліфікації. Вирішити це можливо лише через проектування і реалізацію цільового, змістовного та процесуального компонентів підвищення кваліфікації на основі багатовимірної моделі професійної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ, структурною складовою якої була б адекватна поставленому завданню модель інформаційної компетентності представника названої цільової аудиторії.

Метою даної роботи є розроблення моделі інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ.

Виклад основного матеріалу

Понятійний апарат компетентнісного підходу в освіті, виникнення якого є результатом розвитку концепцій знаннєвої, діяльнісної, особистісно орієнтованої та особистісно-діяльнісної парадигм освіти, наслідуює базову педагогічну лексику, притаманну вищеназваним концепціям. Але в рамках компетентнісного підходу стає очевидною обмеженість традиційної педагогічної термінології при описанні такого інтегрованого явища, коли людина завдяки наявності знань, умінь, навичок, досвіду й здатності результативно користуватися ними у широкому спектрі ситуацій, набуває можливості ефективно для себе і корисно для суспільства діяти у доволі широкій соціально-економічній сфері.

Будь-яке дослідження в рамках компетентнісного підходу в освіті стикається із вищезначеною термінологічною проблемою і має бути вирішено, принаймні для забезпечення власної логічної цілісності та стрункості. В рамках даного дослідження ми стаємо на бік такого розуміння сенсу фундаментальних понять, який викладено нижче.

Окремі якості особистості сталого терміну не привласнюємо, будемо їх називати термінами, запозиченими із традиційного педагогічного понятійного апарату («знання», «уміння» тощо). Узагальнено будемо їх позначати як *елементарні складові* компетентності (професійної компетентності) або просто *елементами* компетентності (професійної компетентності).

Інтегровану системну характеристику особистості, яка виникає у поєднанні окремих якостей й обумовлює актуальну здатність людини (підготовленого працівника, кваліфікованого робітника, фахівця, професіонала тощо) діяти в певній соціально-економічній галузі (ефективно та результативно виконувати професійні завдання, фахові обов'язки і посадові функції, які входять до сфери повноважень індивіда), будемо називати *компетентністю (професійною компетентністю)*, диференціюючи термін у міру необхідності.

Галузь (професійна галузь, сфера повноважень), у якій людина претендує (має право, має актуальну здатність) діяти завдяки наявності в неї компетентності (професійної компетентності), буде називатися нами *компетенцією (професійною компетенцією)* людини.

Вважаємо, що запропонований термінологічний базис позбавлений, принаймні в рамках даного дослідження, логічних і семантичних протиріч.

У науковій літературі поняття *інформаційної компетентності* визначається різними авторами по-різному. Наприклад, А. Хуторський [5] визначає дане поняття як інтегральну характеристику особистості, яка передбачає мотивацію до засвоєння відповідних знань, здатність до вирішення відповідних задач у професійній діяльності за допомогою комп'ютерної техніки і володіння прийомами комп'ютерного мислення. Формується вона як на етапі вивчення комп'ютера, так і на етапі його застосування як засіб подальшої самоосвіти та професійної діяльності та розглядається як одна з граней професійної зрілості.

Зустрічаються [2] й інші визначення:

- Під інформаційною компетентністю розуміється сукупність відповідних знань, умінь і діяльнісних елементів досвіду, причому саме наявність такого досвіду є визначальною в контексті здатності до виконання професійних функцій.
- Інформаційна компетентність визначається як здатність індивіда вирішувати навчальні, життєві, професійні задачі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.
- Інформаційна компетентність — це мотивація, потреба й інтерес до отримання знань, умінь і навичок у галузі технічних, програмних засобів та інформації.
- Компетентність педагога в інформаційній галузі розглядається як готовність і здатність педагога самостійно та відповідально використовувати інформаційно-комунікаційні технології в своїй професійній діяльності.

Українськими вченими розкрито зміст базових елементів професійної компетентності, пов'язаних з використанням ІКТ [2; 3]. Вони передбачають здатність орієнту-

ватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних професійних потреб і вимог інформаційного суспільства.

При цьому, як відзначають В. Олійник, В. Семиченко, Л. Даниленко [6] та багато інших, вдосконалення та модернізація процедур й умов діяльності педагогічного працівника професійно-технічного навчального закладу внаслідок зростання його професійної компетентності взагалі і інформаційної компетентності зокрема дозволяє істотно покращити результати освітньої діяльності учнів. Рівень професійної та інформаційної компетентності педагога професійно-технічної школи повинен зростати, корелюючи з позитивними здобутками науково-технічного та соціального розвитку держави.

Узагальнюючи досвід попередників, *під інформаційною компетентністю педагогічного працівника ПТНЗ будемо розуміти його здатність використовувати ІКТ для здійснення професійної діяльності (пошук і накопичення інформації, її впорядкування і зберігання, аналіз і поширення інформації, створення й розповсюдження авторської інформації)*. У контексті інформаційної компетентності педагогічний працівник має вміти:

- свідомо здійснювати збирання, обробку, передачу, зберігання, продукування інформації з метою підвищення ефективності своєї виховної, навчальної, методичної й організаційної діяльності в ПТНЗ;
- оцінювати та реалізовувати в ПТНЗ можливості електронних видань освітнього призначення та поширених в глобальних мережах інформаційних ресурсів освітнього призначення;
- організовувати взаємодію учасників навчально-виховного і навчально-виробничого процесів ПТНЗ, використовуючи інтерактивні можливості сучасних ІКТ;
- проектувати і реалізувати професійно-теоретичну та професійно-практичну підготовку учнів ПТНЗ з використанням ІКТ в аспектах, які відображають специфічні особливості предметів теоретичного та виробничого навчання учнів ПТНЗ.

На підставі аналізу та порівняння різних підходів до визначення структури інформаційної компетентності [1; 5] можна стверджувати, що інформаційна компетентність є багатокомпонентним утворенням. Однак різні науковці визначають її структуру по-різному. Ми пропонуємо власну модель інформаційної компетентності педагогічного працівника, спираючись на теорію організації змісту освіти В. Краєвського [4; 5].

У структурі нашої моделі виділяються *чотири компоненти* інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ:

- *мотиваційно-цільовий* — наявність мотивації, усвідомлення цілей і зацікавленість у результатах використання сучасних ІКТ у професійно-педагогічній діяльності;
- *когнітивно-абілітивний* — наявність знань і вмінь щодо конкретних сучасних ІКТ і їх дидактичних можливостей;
- *операційно-діяльнісний* — наявність здатності й досвіду ефективного використання сучасних ІКТ у професійно-педагогічній діяльності;
- *рефлексійний* — наявність здатності до самооцінки та самоаналізу в аспекті використання дидактично-актуальних ІКТ в навчально-виробничому процесі, здатностей поширення інформації про власний інноваційний досвід серед інших професіоналів галузі.

На поточному рівні розгляду модель інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ можна графічно подати у такому вигляді (рис. 1).

Рис. 1. Графічне подання моделі інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ (зміст компонентів інформаційної компетентності не деталізовано)

Мотиваційно-цільовий компонент не є безструктурним утворенням, оскільки наявність мотивації, усвідомлення цілей і зацікавленість у результатах використання сучасних ІКТ у професійно-педагогічній діяльності передбачає: по-перше, наявність мотивації, прагнення оптимізувати процеси професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки учнів ПТНЗ за рахунок впровадження сучасних ІКТ у навчально-виробничий процес, а по-друге, усвідомлення конкретних цілей і очікуваних результатів такого впровадження. Тому в структурі мотиваційно-цільового компонента інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ слід виділити згідно з описаним вище змістом дві складові — *мотиваційну й цільову*.

Когнітивно-абілітивний компонент не є безструктурним утворенням, оскільки наявність знань і вмінь щодо конкретних сучасних ІКТ і їх дидактичних можливостей, передбачає: по-перше, наявність знань і вмінь щодо тих сучасних ІКТ, які є дидактично-актуальними, і по-друге, наявність знань і вмінь щодо методики використання дидактично-актуальних ІКТ у процесі професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки учнів ПТНЗ. Тому в структурі когнітивно-абілітивного компонента інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ слід виділити *дві складові*:

1. *інформаційно-технологічну* — знання сучасних дидактично-актуальних ІКТ (офісні ІКТ, Веб-базовані ІКТ, растрова та векторна комп'ютерна графіка, технології створення батарей електронних дидактичних тестів тощо) і вміння ними користуватися;

2. *дидактико-технологічну* — знання сучасних методик і технологій навчання професії, які передбачають запровадження сучасних ІКТ (проектна технологія, технології моделювання професійної діяльності, технології дидактичного тестування тощо) і вміння проектувати та реалізувати цільовий, змістовий і процесуальний компоненти навчально-виробничого процесу з використанням цих методик і технологій навчання професії.

Операційно-діяльнісний компонент не може бути безструктурним, оскільки наявність досвіду ефективного використання сучасних ІКТ у навчально-виробничому процесі передбачає: по-перше, наявність знань про досвід інших педагогів у

даному аспекті, а по-друге, наявність власного досвіду в цьому ж напрямі. Тому в структурі операційно-діяльнісного компонента інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ слід виділити *дві складові*:

- *запозичену* – систематизовані, впорядковані знання про інноваційний досвід інших педагогів щодо ефективного використання сучасних ІКТ у процесах професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки учнів ПТНЗ;
- *авторську* – наявність власних дидактично-актуальних інформаційно-комунікаційних методичних розробок, систематизовані і впорядковані дані про результати впровадження їх у навчально-виробничий процес.

Рефлексійний компонент не може бути безструктурним, оскільки здатність до самооцінки та самоаналізу в аспекті використання дидактично-актуальних ІКТ у навчально-виробничому процесі, здатність до поширення інформації про власний інноваційний досвід серед інших професіоналів галузі передбачає: по-перше, наявність знань про способи рефлексії й способи поширення результатів, а по-друге, наявність умінь та досвіду реального здійснення такої діяльності. Тому в структурі рефлексійного компонента інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ слід виділити *дві складові*:

- *потенційну* – наявність знань про способи самооцінки, самоаналізу своєї професійно-педагогічної діяльності, шляхи поширення значущої для педагогічної спільноти інформації в даному аспекті;
- *актуальну* – наявність умінь та досвіду здійснення описаної вище діяльності.

Отже, деталізована модель інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ має дворівневу ієрархічну структуру, яка у графічному вигляді подана на рис. 2.

Рис. 2. Графічне подання моделі інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ (зміст компонентів інформаційної компетентності деталізовано)

Висновки

Автори цієї праці розробили модель інформаційної компетентності педагогічного працівника ПТНЗ, на основі якої можуть будуватися моделі розвитку інформаційної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ в системі підвищення кваліфікації як у курсовий, так і в міжкурсний періоди. Розроблена модель, на думку авторів, характеризується, на відміну від інших існуючих моделей, формальною визна-

ченістю і достатньою гнучкістю, що дає змогу сподіватися на позитивні результати від систем підвищення кваліфікації, побудованих на її основі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адольф В. А. Профессиональная компетентность современного учителя: моногр. / В. А. Адольф. — Красноярск : КГУ, 1998. — 310 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. — К. : К.І.С., 2004. — 112 с.
3. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України ; НПУ ім. М.П. Драгоманова ; відп. ред. М. І. Жалдак. — К., 2001. — Вип. 4. — 230 с.
4. Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. — М., 2006. — 394 с.
5. Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторской // Педагогика. — 2003. — № 3. — С. 3–10.
6. Олійник В. Наукові засади розроблення прогностичної моделі розвитку післядипломної освіти в Україні / В. В. Олійник, В. А. Семиченко, Л. В. Пуховська, Л. І. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. — 2007. — № 1. — С. 18–27.

**Чмиль А. И.,
Загорный М. П.**

МОДЕЛЬ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО РАБОТНИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНО- ТЕХНИЧЕСКОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Статья сообщает о модели информационной компетентности педагогического работника ПТУЗ, разработанной ее авторами. На основании этой модели могут строиться модели развития информационной компетентности педагогических работников ПТУЗ в системе повышения квалификации.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессиональная компетентность педагога, информационная компетентность педагогического работника.

**Chmil A.,
Zagorniy M.**

MODEL INFORMATION COMPETENCE TEACHING STAFF OF VOCATIONAL SCHOOL

By authors has been developed the model of information competence of vocational school pedagogue. On this model can be based the advancing models of information competence in the system of vocational school pedagogues post diploma education.

Key words: professional competence, professional competence of pedagogue, information competence of pedagogue.